

Magyar Képzőművészeti Egyetem
Doktori Iskola

Köz | helyek

DLA értekezés tézisei

Udvardy Emese

Budapest

2018

Témavezető:
Dr. habil, DLA Kőnig Frigyes,
egyetemi tanár

Kutatási előzmények, a választott téma indoklása és a kutatás legfőbb céljai

Választott témám a kortárs művészetben belül tapasztalható etikai szempontú – és ezt kiegészítő interdiszciplináris – kérdésselvetések mint jelenségek *egy részének* háttérét kívánja, *megalapozó jelleggel*, körbejárni. Értekezésem elsődleges célja, hogy ismertesse azokat a fogalmakat és érintkezési pontokat, amelyekben az ember térben való létezése etikai megközelítést tesz lehetővé. Ami érdekel, az a konkrét ember, vagy egy emberi közösség és egy adott tér kölcsönhatása. Az emberé, aki környezetével többszintű, szövevényes kapcsolatban álló biológiai, pszichológiai és szociális meghatározottságokkal bíró lény; és a téré, amely mindennek a bonyolult vonatkozásrendszernek helyet ad. Az etikát átszövi és meghatározza egy-egy adott kor téri tapasztalata. Az egyes életterületek kapcsán felvetődő erkölcsi követelmények és normák a konkrét terekben zajló szituációkban valósulnak meg, vagy hagyatnak figyelmen kívül. És megfordítva, az egyes terekkel, illetve téri tapasztalatokkal való bánásmód, az azokhoz fűző viszony, befolyásolja az erkölcsi követelményrendszerek kialakítását.

Az értekezés fő témakörei, tézisei

A disszertáció szövege hét nagyobb részből áll. Az első rész (Tér) a tér, illetve a hely fogalmának egy lehetséges és általam használt meghatározását adja. Eközben kitér az ember térben való létezésének kérdésére, illetve részletesebben tárgyalja magának a tértapasztalatnak minden mást megelőző, alapvető jellegét. Foglalkozik az emberi megismerésnek azon sajátosságával, hogy az magát a teret és a benne megjelenő dolgokat az előtér-háttér szerkezet szerint absztrahálja. Részletezi az így keletkező semleges neutrális tér-fogalom, illetve a „megélt tér”-tapasztalat ellentétét. Ezenközben olyan, erkölcsi megközelítésmódokat is magukba foglaló fogalmakat és jelenségeket vizsgál, mint az ember 'világra való nyitottsága', a mozgás és a cselekvés lehetőségéből fakadó potencialitás, kontroll és felelősség, a közel és a távol aszimmetriája stb. Állításom szerint emberlétünk erkölcsi értelemben vett megvalósítása úgy is értelmezhető, mint az arra való folyamatos törekvés, hogy térszükségletünket másokhoz is igazodva alakítsuk, közösen megosztva-megformálva velük a magunk terét. (*1. tézis*)

A második rész (Megismerés) exkurzusként a térbeli létezés és orientáció tágabb kontextusával foglalkozik. A megismerés mennyiségi és minőségi mozzanatainak a 'valóság' megkonstruálására és élehetővé tételére gyakorolt hatásait, az emberlét megismerés-kényszerét, magának a megismerés-folyamatnak a lezárhatatlan, megkésett és töredékes jellegét járja körül. Emellett részletesebben kitér a nyelvnek a megismerésben, illetve konkrétan, a téri

tapasztalatok kialakulásában és pontosításában játszott szerepére is. Az értekezésben amellet érvelek, hogy az absztrakt tér-fogalom, a fogalmi gondolkodás és a cselekvés lehetősége által együttesen megteremtett (képlékenyen alakuló) 'szimbolikus világ' teszi képessé az embert egyrészt a legkülönbözőbb helyzetek közötti tájékozódásra (2. *tézis*), másrészt segíti abban, hogy az egyes szituációkban részt vevő személyeket és dolgokat is tekintetbe vegye, hogy a sajátjái mellett, az ő nézőpontjukból is kiinduljon, ha akar. Harmadrészt pedig, ez a 'szimbolikus világ' és a rá adott folyamatos reflexió segíti abban is, hogy mindezen helyzeteket és állapotokat ne tekintse megváltoztathatatlannak és abszolútnak (3. *tézis*).

A harmadik rész (Egyén és tér [Én]) mindennek konkrétabb megvalósulásaival foglalkozik. Ismerteti a tér 'munkába vételének' és elsajátításának következményeit, felsorolja a tapasztalati tér sajátosságait, illetve kiemelten foglalkozik az emberi testnek mint természetes origónak, valamint az ebből következő aszimmetriáknak a tapasztalati tér kialakulásában játszott szerepével (4. *tézis*). Emellett részletesen tárgyalja az elmozdulás, az elől-hátul iránypár, a határkijelölés, valamint a messzeség és távolság, az elindulás és visszaérkezés, illetve az otthon / otthonosság fogalmaival kapcsolatos erkölcsi hozadékokat. Teszi ezt az emberi életben játszott szerepükre általánosabban vonatkoztatva, valamint szorosabban a természeti közegre fókuszálva.

A negyedik rész (Cselekvés a térben/Munka) az egyén és tér egymásra kölcsönösen ható viszonyát vizsgálja a tevékenységen keresztül. Részletesen tárgyalja a cselekvésnek a valóság sokféleségét meghatározó szerepét (5. *tézis*), illetve az ebből fakadó együttműködés és erkölcsi cselekvés nehézségeit.

Az ötödik rész (Társiasság/Közösségek [Mi]) azokat az alapvető mozzanatokat járja körül, melyek egy embercsoportot – az adott tér függvényében – közösséggé, nagyobb léptékben pedig társadalommá formálhatnak. Ennek érdekében részletesebben tárgyalja az egyén és a 'Más(ik)' többszintű, komplex viszonyát, az idegen(szerű)ség jelenségét magában az egyénben, illetve interperszonális viszonyaiban. A dolgozat arra a szükségszerű, dinamikus feszültségre fókuszál, ami a már tudott és a még ismeretlen ellentétéből fakad. Ennek a kényes egyensúlynak a kialakítása és fenntartása komoly feladat elé állít bennünket. (6. *tézis*) A társiasság, a közösség, a habitus, a társadalmi karakter fogalmai jelölik azokat a különböző szinteket, ahol ezek a feladatok jelentkeznek. A társadalmat egyesítő kötőerők (irigység, gyűlölet, bizalom, társadalmi tőke) részletesebb tárgyalása ennek a folyamatnak ad tágabb kontextust.

A hatodik rész (Működés közben) ennek a folyamatnak normatív elemeit, etikai hozadékait firtatja, kitér a személy / erkölcsi személy megformálódásának-megformálásának némileg paradox folyamatára, és tárgyalja az emberi méltóság homályos mibenlétét.

Végül a hetedik részben (Munkaterület [A Murális műhelyben folyó tevékenység]), mestermunkaként, a fenti témákkal is kapcsolatos gyakorlati tapasztalataimat ismertetem.

Alkalmazott kutatási módszerek

A választott téma komplexitása szükségessé teszi, hogy számos megközelítést, vélekedést, szempontot, eszmerendszert stb. és különféle diszciplínák magyarázatait vegyem kiindulási alapul. A kutatás a különböző irányok számbavételére, a hivatkozható elsődleges és szekunder irodalom feldolgozására, fordítására irányul. Olyan fogalmak kidolgozására és ezek strukturált csoportosítására törekszik, melyek a sokféle irányt és megközelítést képesek egybe fogni és hordozni. Mindemellett, a Murális műhelyben végzett oktatói tevékenység folyamatos lehetőséget biztosít arra, hogy az elméleti kutatás során, mind a térrel, mind az azzal kapcsolatos etikai megfontolásokkal kapcsolatban feltárt információt, ha részlegesen is, de átültethessem a gyakorlatba, illetve – igény szerint – megoszthassam a kurzust látogató hallgatókkal.

A jelen kutatást egy másik (a kortárs művészet participatív, társadalmi-politikai elkötelezettséget felmutató-felvállaló, valamint a műalkotások létrehozásának, bemutatásának és terjesztésének társadalmilag beágyazott feltételrendszerére is rákérdező művek, gyakorlatok és életművek vizsgálatára irányuló) kutatás *megalapozásának* tekintem. A disszertáció végén szereplő Felhasznált irodalom jegyzék is ezt a továbblépési szándékot jelzi, noha töredékesen.